

УДК [373.2.011.3-051:005.336.2](045)

Р. С. АРОНОВА

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

У статті висвітлено проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання на сучасному етапі модернізації вищої та дошкільної освіти. Проаналізовано сучасні наукові погляди на проблему формування професійної компетентності, розглянуто підходи до визначення поняття професійної компетентності. Розкрито сутність, зміст, структуру та технологію, етапи формування професійної компетентності фахівців дошкільного виховання та окреслено шляхи їх реалізації. Визначено роль стимулювання розвитку особистості студента.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній фахівець, дошкільне виховання, технологія.

Модернізація системи освіти в Україні ставить питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання на одне з провідних місць. Підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців є умовою ефективності організації роботи дошкільного навчального закладу. Тому проблема формування професійної компетентності педагогічних кадрів нового типу, здатних реалізувати змістовну й технологічну модернізацію вітчизняної системи освіти, яка динамічно розвивається, набуває особливої актуальності.

Проблемі професійної компетентності педагога присвячено досить велику кількість наукових праць. У різний час феномен професійної компетентності педагога та умов її формування вивчали В. Адольф, В. Введенський, І. Зимня, А. Карпов, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, М. Лук'янова, А. Маркова, Л. Митіна, В. Шадриков та ін. Підготовці педагогічних кадрів дошкільних спеціальностей присвячені дослідження Л. Башлакова, В. Белкіна, О. Гребенщикової, А. Ніколаєвої, О. Панько та ін., а також праці російських авторів щодо програм підготовки педагогів для дошкільного навчання дітей С. Баранова, Г. Ловецького, О. Муссалітіної, Р. Шаєхової.

Однак на сьогодні актуальним є питання про те, як забезпечити формування професійної компетентності майбутнього педагога в умовах педагогічного коледжу.

Насамперед, слід зазначити, що в педагогічній науці ще чітко не визначено структуру професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання, не накопичено достатню кількість емпіричного матеріалу, який характеризує об'єктивні показники процесу формування професійної компетентності майбутніх педагогів у педагогічних коледжах. Все це зумовлює необхідність розробки теоретичних і технологічних основ форму-

вання професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах.

Мета статті – обґрунтувати технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в педагогічних коледжах України.

Розвиток сучасного українського суспільства диктує особливі умови організації дошкільної освіти, які відзначаються інтенсивним упровадженням інновацій і новітніх методів та технологій роботи з дітьми. У цій ситуації особливо важливою є професійна компетентність педагога, основу якої становить особистісний і професійний розвиток майбутніх педагогів.

Перехід до нової організації навчально-виховного процесу в дошкільній освіті висуває нові вимоги до професійної компетентності майбутніх педагогів, фахівців з дошкільної освіти. Майбутній педагог повинен вміти на високому рівні, комплексно і творчо вирішувати складні професійні завдання, проводити діагностику, вибудовувати реальні й досяжні цілі та завдання, прогнозувати результат діяльності, застосовувати відомі й розробляти авторські освітні ідеї, технології, методичні прийоми тощо.

У Законі України “Про вищу освіту” (ст. 22) зазначено, що основною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України. Тому з першого дня педагогічний колектив коледжу намагається організувати навчально-виховний процес на високому науково-методичному рівні, розуміючи, що вищим компонентом особистісного становлення майбутніх фахівців дошкільної освіти є професійна компетентність. Від її рівня безпосередньо залежить інтелектуальний, духовний та соціально-економічний розвиток українського суспільства.

Проблема формування професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічному коледжі тісно пов’язана з удосконаленням освітнього процесу. У сучасних освітніх умовах уже не йдеться про передачу знань, умінь і навичок. Актуальним є виявлення такого способу модернізації навчально-виховного процесу, який дасть змогу майбутнім педагогам не лише обробляти різноманітну інформацію, обсяг якої щоденно зростає, а творчу особистість, яка вміє успішно вирішувати професійні й особисті проблеми. Наше завдання – підготувати не просто педагога, а виплекати педагога-дослідника, педагога-психолога, педагога-технолога, здатного модернізувати зміст своєї діяльності за допомогою критичного, творчого мислення, досягнень науки і позитивного педагогічного досвіду. На нашу думку, досягти такого рівня можна завдяки використанню компетентнісного підходу в навчанні й вихованні.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., основними цілями професійної освіти в педагогічному коледжі є: підготовка кваліфікованого, компетентного, відповідального педагога відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, який вільно володіє своєю професією і орієнтується в суміжних сфе-

рах діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Оскільки компетентнісний підхід офіційно визнаний основою модернізації освіти в Україні та одним з концептуальних положень забезпечення єдиного освітнього простору й оновлення цілей і змісту освіти, то підготовка фахівців дошкільної освіти сьогодні переорієнтується на компетентнісну основу. У зв'язку із цим необхідно уточнити сутність понять “компетентність”, “професійна компетентність” і “педагогічна компетентність”.

На думку А. Бермуса, “компетентність – це системна єдність, що інтегрує особистісні, предметні та інструментальні особливості та засоби” [1].

На переконання М. Чошанова, компетентність – це не просто володіння знаннями, а постійне прагнення до їх оновлення та використання в конкретних умовах, тобто володіння оперативними й мобільними знаннями; це гнучкість і критичність мислення, що передбачає здатність вибирати найбільш оптимальні та ефективні рішення й відкидати помилкові [15].

Російські вчені В. Болотов і В. Серіков стверджують: “Природа компетентності є такою, що вона, будучи продуктом навчання, який не прямо впливає з нього, а є наслідком саморозвитку індивіда, його не стільки технологічного, скільки особистісного зростання, наслідком самоорганізації та узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду” [3, с. 9].

На думку В. Введенського, доцільність введення поняття “професійна компетентність” зумовлена його широким змістом, інтегративною ознакою, що об'єднує такі поняття, як “професійна готовність”, “кваліфікація”, “професіоналізм”, “педагогічна майстерність”, “професійна культура” тощо [4, с. 51].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що вчені, які досліджують проблему компетентності вчителів, у своїх працях використовують і термін “професійна компетентність” (Б. Гершунський, Т. Добудько, А. Маркова), і термін “педагогічна компетентність” (Л. Мітіна), або обидва терміни (Н. Лобанова), а іноді об'єднують їх за аналогією з професійно-педагогічною діяльністю: “професійно-педагогічна компетентність” (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська).

Базисним критерієм оцінювання якості освіти майбутніх фахівців виступає професійна компетентність як “інтегральна характеристика студентів, яка визначає його здатність вирішувати професійні проблеми й типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях діяльності з використанням знань і життєвого досвіду, цінностей і схильностей” (О. Лебедев, А. Тряпціна). Здатність у такому випадку розуміють не як схильність, а як уміння.

Вивчивши підходи різних авторів (Н. В. Кузьміної, Л. М. Мітіної, В. Н. Введенського, Є. І. Рогова, А. К. Маркової) до визначення поняття “професійна компетентність педагога”, подаємо такий склад професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільного виховання: спеціальна (предметна) в галузі дошкільного виховання; методична (включає володін-

ня різними методами навчання й виховання, знання дидактичних методів, прийомів і вміння застосовувати їх у процесі навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань і вмінь у процесі навчання); комунікативна та інформаційна.

Ефективне формування професійної компетентності, на нашу думку, є можливим шляхом докорінного оновлення традиційної технології предметно-методичної підготовки, зміни характеру педагогічної взаємодії “викладач – студент”, активізації суб’єктної позиції студента в цій взаємодії, надання йому значних академічних свобод і можливості вибору змісту й форм виконання навчальної роботи. Останнє, відповідно до нашого досвіду, є головною умовою прояву індивідуальності та творчого потенціалу студента, його цілеспрямованого професійно орієнтованого розвитку.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання доцільно здійснювати на технологічній основі. Поняття “технологія”, згідно зі словником, означає *techne* – мистецтво, майстерність, вміння, а *logos* – вчення, поняття.

У педагогіці розмежовують “освітні технології”, “педагогічні технології” та “технології навчання”. Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає в розв’язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування та планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітнього процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи. У сучасній Україні такими освітніми технологіями є гуманістична концепція освіти, Закон України “Про освіту”, система безперервної освіти (дошкільний, шкільний, післявузівський, поствузівський рівні) тощо.

Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об’єднує в собі їх зміст, форми й засоби. Вона може охоплювати і спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки, і практики – електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні (здоров’язбережні) тощо.

Технологія навчання є послідовністю операцій і процедур, які становлять у сукупності цілу дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до досягнення конкретних цілей навчання й виховання за оптимально короткі терміни, з найменшою витратою педагогічних сил і засобів. З позиції такого підходу педагогічна технологія навчання є культурним поняттям, пов’язаним з новим педагогічним мисленням і професійною діяльністю педагога, з одного боку, та інтелектуальною перероб-

кою загальноосвітніх, культурних і соціально значущих якостей і здібностей молодого покоління – з іншого [7, с. 58].

Таким чином, під педагогічною технологією ми розуміємо проектування педагогічної діяльності викладача і його особистісної сфери, приведення в систему форм і методів навчання та виховання, згідно із сучасними теоретико-методологічними підходами й послідовною їх реалізацією на практиці, що сприяє розвитку мислення педагога, актуалізації його творчої діяльності та формуванню його професійної компетентності.

Дослідники зауважують, що будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти основні методичні вимоги: мати наукову базу; спиратися на певну наукову концепцію; науково обґрунтовувати освітні цілі; мати ознаки системи: проектувати логіку процесу, взаємозв'язок усіх частин, узагальнення. Таким чином, будь-яку педагогічну технологію можна розділити за принципом спрямованості на: 1) навчальний процес; 2) особистість педагога; 3) особистість студента [7, с. 149].

При проектуванні цієї технології ми спиралися на праці авторів [1; 3; 16 та ін.]. У зазначених вище дослідженнях структура педагогічної технології має три складові: концептуальну основу; змістовий компонент навчання; процесуальну частину – технологічний процес. Концептуальна частина педагогічної технології – це наукова база технології, ті психолого-педагогічні ідеї, які закладені в її фундамент. Змістову частину технології становлять цілі – спільні й конкретні, а також зміст навчального матеріалу. Процесуальна частина відображена системною сукупністю таких елементів: організація навчального процесу; методи й форми навчальної діяльності студентів; методи й форми роботи викладача; діяльність педагога з управління процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу та його результатів.

Запропонована нами технологія передбачає вивчення й стимулювання особистісної мотивації студента як обов'язкової умови його професійної компетентності [16, с. 54].

Відповідно до покладених в основу методологічних підходів (синергетичного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, теорії соціального навчання, концепції гуманізації освіти) і розглянутого вище положення, нами було підібрано методи, форми та зміст технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання як результату їх особистісної готовності.

Модель формування професійної компетентності студента шляхом розвитку особистісної готовності до навчальної та професійної діяльності містить також етапи формування професійної компетентності. Ми розглядаємо поняття “формування” як процес, який є динамічною системою та складається з частин (етапів), об'єднаних єдиною метою – оволодіння майбутніми фахівцями професійною компетентністю шляхом розвитку особистісної готовності.

Спираючись на положення А. Леонтьєва про те, що розвиток усіх психічних якостей людини відбувається поступово й поетапно [9, с. 251], на принцип поступовості фаз професійної адаптації особистості [5, с. 72], ми визначили етапи формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в педагогічному коледжі: інформаційно-теоретичний, науково-методичний, процесуально-діяльнісний, аналітико-корекційний, творчий і самостійний.

Метою першого, інформаційно-теоретичного, етапу є формування професійної орієнтації та мотивації, формування професійного образу майбутнього фахівця, основ його особистісної готовності у складі професійної компетентності. Відповідно, кожен семінар повинен стати для студента творчою лабораторією, надавати достатній обсяг необхідної інформації, сприяти зростанню його професійної компетентності.

На науково-методичному етапі формування професійної компетентності відбувається шляхом розвитку когнітивної сфери, оволодіння психолого-педагогічними знаннями й методологією наукової діяльності, методикою виховання і вміннями навчати, передавати, пояснювати спеціальні знання, оволодіння базовим рівнем професійної компетентності, яка забезпечує розвиток початкового рівня особистісної готовності до роботи у закладах дошкільного виховання.

На цьому етапі формування професійної компетентності студентів (професійні знання, вміння, навички, прийоми самоосвіти в процесі вивчення як психолого-педагогічних, так і спеціальних дисциплін) відбувається також на різноманітних методичних семінарах, практичних конференціях тощо.

Третій етап – процесуально-діяльнісний – передбачає набуття професійної компетентності студентів у процесі безпосередньої практичної діяльності. Цей етап відрізняється від двох перших тим, що тут студенти відпрацьовують свою професійну компетентність у процесі практичної діяльності, творчо застосовують різні виховні технології, виявляють оригінальність, застосовують нестандартні прийоми вирішення навчально-виховних завдань.

Четвертий етап – аналітико-корекційний – включає аналіз і корекцію професійної компетентності студентів у навчально-пізнавальній та практичній діяльності, корекцію індивідуального стилю професійної діяльності через співвідношення об'єктивних вимог до професійної діяльності з особистісним розвитком фахівця.

П'ятий етап – творчий – спрямований на виявлення й демонстрацію рівня професійної компетентності та особистісної готовності майбутніх фахівців дошкільного виховання у практичній діяльності.

Шостий етап – самостійний – передбачає цілеспрямовану самоосвітню роботу майбутніх фахівців дошкільної освіти та самовиховання особистості.

Такими є основні компоненти процесу формування професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільного виховання через розвиток особистісної готовності до професійної діяльності.

Визначення рівнів сформованості професійної компетентності в майбутніх фахівців дошкільного виховання передбачає створення комплексу педагогічних діагностик, що дають змогу отримати цілісне уявлення про особистісно-професійні характеристики студента. Таким чином, можна стверджувати, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання на технологічній основі дасть змогу забезпечити високий рівень готовності студентів до професійної діяльності.

Висновки. Реформа української освіти зумовила зміни в підготовці майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах, які мають володіти професійною компетентністю для забезпечення ефективної організації навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах.

Професійна компетентність сьогодні найчастіше визначається як поєднання вмінь самостійно й відповідально (дієва компетентність) приймати рішення та діяти згідно з такими прийнятими рішеннями, як володіння фахівцем здатністю й уміннями виконувати певні трудові функції. Поняття “компетентність” включає не тільки знання та вміння, а й емоційно-ціннісне ставлення до діяльності. Компетентності як внутрішні, потенційні, психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми, (алгоритми дій), системи цінностей і відносин), виявляючись у поведінці, діяльності людини, стають її особистісними якостями, властивостями, відображають мотиваційні, смислові, поведінкові й регуляторні складові, поряд із знанням і досвідом. Зауважимо, що компетентність – постійне оновлення знання, володіння інформацією для успішного вирішення професійних завдань; єдність теоретичної та практичної готовності педагога; здатність володіти критичним мисленням тощо.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в педагогічному коледжі буде ефективним і результативним за умов його здійснення на технологічній основі, у тому числі й стимулювання особистісного розвитку студентів. Сформована на високому рівні професійна компетентність майбутніх педагогів забезпечить якісну освіту, професійне мислення, високу мобільність та орієнтованість на продуктивну, творчу і якісну працю для успішного вирішення актуальних педагогічних завдань.

Список використаної літератури

1. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] / А. Г. Бермус. – Режим доступа: www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.html.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / Ганна Володимирівна Беленька. – Київ : Університет, 2011. – 320 с.
3. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
4. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.

5. Давыдов В. В. Научное обеспечение образования в свете нового педагогического мышления / под ред. А. В. Петровского. – Москва : Педагогика, 1989. – С. 61–89.
6. Захараш Т. Современное обновление содержания подготовки воспитателя / Т. Захараш // Дошкольное воспитание. – 2011. – № 12. – С. 74.
7. Кучугурова Н. Д. Формирование профессиональной компетентности будущего специалиста / Н. Д. Кучугурова // Проблемы и перспективы педагогического образования в XXI веке. – Москва, 2000. – С. 360–362.
8. Ломакина О. Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя : дис. ... канд. пед. наук / О. Е. Ломакина. – Волгоград, 1998. – 200 с.
9. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – Москва : Политиздат, 1977. – 303 с.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua/documents/15828.html>.
11. Новицкая В. А. Методическое сопровождение воспитателя в условиях дошкольного образовательного учреждения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Виктория Александровна Новицкая. – Санкт-Петербург, 2007. – 22 с.
12. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен ; пер. с англ. – Москва : Когито-Центр, 2002. – 396 с.
13. Сваталова Т. Инструментарий оценивания профессиональной компетентности педагогов / Т. Сваталова // Дошкольное воспитание – 2011. – № 1. – С. 95.
14. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторский // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
15. Чошанов М. А. Школьная оценка: старые проблемы и новые перспективы / М. А. Чошанов // Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 33–35.
16. Яковлев Б. П. [Электронный ресурс] / Б. П. Яковлев, Л. А. Коваленко // Современные исследования социальных проблем. – 2013. – № 1 (21). – Режим доступа: www.sisp.nkras.ru.
17. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования / Ф. Янушкевич. – Москва : Высшая школа, 1986. – 135 с.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2014.

Аронова Р. С. Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов дошкольного воспитания в педагогических колледжах

В статье рассмотрена проблема формирования профессиональной компетентности будущих специалистов дошкольного воспитания на современном этапе модернизации высшего и дошкольного образования. Проанализированы современные научные взгляды на проблему формирования профессиональной компетентности, подходы к определению понятия профессиональной компетентности. Раскрыты сущность, содержание, структура и технология, этапы формирования профессиональной компетентности специалистов дошкольного воспитания и очерчены пути их реализации. Определено значение стимулирования развития личности студента.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущий специалист, дошкольное воспитание, технология.

Aranova R. The Formation of Professional Competence of the Future Preschool Education Specialists in Teacher's Training Colleges

The article deals with the problem of formation the professional competence of future specialists in the field of preschool education. The notion, sense and technology of formation the competence of the specialists of preschool education are described. Different approaches towards definition of the term "professional competence" are analyzed. The modern scientific approach towards the problem of formation the professional competence is analyzed. The structure of

professional competence by means of empirical analysis is defined. In the research the term “formation” is treated as the process, which is a dynamic system. The system, in its turn, consists of several parts (stages). Such stages as theoretical, methodological, analytical, creative and individual were defined. Each of the stages is characterized from the perspective of its functions. The stages of formation the professional competence and ways of their implementation are studied. The peculiarities of formational professional competence in the teacher’s training college are studied. The role of learning motivation is researched. The issue of formation the professional competence is studied in terms of development of educational system in general. The main strategies of formation the highly qualified professional are outlined. A qualified, competent educator who deals with all kinds of professional tasks in the sphere is described. According to different approaches, the main constituents of professional competence were defined. These are: special, methodological, communicative and informational. Much attention is paid to technological approach as one of the main in the field of formation the professional competence. The main priorities in the competence approach development are emphasized. The main criteria in evaluating the level of professional competence are determined.

Key words: *professional competence, future specialist, preschool education, technology.*